

TA'LIM MUASSASALARIDA TASHKIL ETILGAN FOLKLOR TO'GARAGINING USLUBIY MASALALARI

U.Hamrayeva¹ 1. O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti, Samarqand, O'zbekiston

Annotatsiya: Maqolada folklor to'garagini tashkil etish va mashg'ulotlar jarayonida olib boriladigan o'quv-tarbiyaviy ishlar mazmuni, shuningdek, o'rganiladigan kuy-qo'shiqlarning yoshlarni milliy qadriyatlari ruhida tarbiyalash imkoniyatlari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: to'garak, folklor, kuy-qo'shiqlar, o'quv-tarbiyaviy, milliy qadriyatlar, mavsum, marosim, mehnat, terma.

Hamrayeva U.
Musika ta'limi
kafedrası
o'qituvchisi,
O'zbekiston-
Finlandiya
pedagogika
instituti,
Samarqand,
O'zbekiston
[hamrayevaumida
02@gmail.com](mailto:hamrayevaumida02@gmail.com)

Аннотация: В статье говорится о содержании воспитательной работы, проводимой при организации фольклорного клуба и обучения, а также о возможностях разученных песен для воспитания молодежи в духе национальных ценностей.

Ключевые слова: кружок, фольклор, песни, образовательные, национальные ценности, время года, обряд, работа, коллектив.

Abstract: The article talks about the content of educational work carried out during the organization of a folklore club and training, as well as the possibilities of learned songs for educating young people in the spirit of national values.

Keywords: circle, folklore, songs, educational, national values, season, ritual, work, team.

Folklor musiqa san'ati o'qitish uslubiylatini o'rganish o'quvchilarda milliy musiqaga muhabbat uyg'otadi. Uning asosiy maqsadi folklor musiqa ijrochiligining taraqqiy etgan turi hisoblangan qo'shiq kuylashga ko'nikma hosil qiladi va o'zbek qo'shiqchilik san'atining yaratilishi, mumtoz musiqaning paydo bo'lishini o'rgatadi.

Inson ongining musaffoligi, jamiyatning yetukligi, shaxs ma'naviyat dunyosining boyligini ta'minlashda folklor musiqaning ahamiyati juda kattadir. Shuning uchun ham folklor musiqa san'atini o'rganish o'quvchilarda milliy qadriyatlar hisoblanish ming yillik tarixga ega bo'lgan urf-odatlar, udumlar, marosimlarimizga nisbatan mehr-muhabbat va hurmat uyg'otadi. Folklor musiqa san'ati, folklor etnagrafik ansambllari, xalq udumlari, urf-odatlar, mavsumiy marosimlar an'anaviyligi, turli-tuman hodisalarni tabiat hodisalariga ta'sir ko'rsatishiga intilishi bilan ijtimoiy hayotda katta o'rin tutadi. Marosimlarni o'tkazish paytida ijro etiladigan qo'shiq va aytimlar marosimlar folklorini tashkil etadi.

Ota-bobolarimizdan meros bo'lib qolgan udum va marosimlarni xalqqa olib chiqib, yana ularni zamonaviy talqinda namoiy etishga folklor san'ati va uning tuganmas merosidan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbek folklori xilma-xil shakllardan tarkib topgan og'zaki so'z san'ati bo'lib, o'zbek xalqining dunyoqarashi, badiiy zavqi, ijodiy salohiyati, orzu va intilishlarini aks ettiradi.

Ta'lim muassasalarida tashkil etiladigan folklor to'garaklarida qatnashchilar bilan olib boriladigan mashg'ulotlar va bu jarayonda o'rganiladigan kuy-qo'shiqlar

mavzulari xalqimizning aaliy an'analari, urf-odatlar, mehnat jarayonlari, mavsum-marosim haqida og'zaki adabiy janrlari bilan bog'liq turlariga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Marosim folklori. Insonga sihat-salomatlikni tilash, uning turmushida to'kin-sochinlik, kundalik hayotida omad keltirish yoki inson hayotining muhim nuqtalarini qayd etish, nishonlash maqsadida maxsus o'tkaziladigan, xalq orasida qat'iy an'anaga kirib qolgan xatti-harakatlar marosim deyiladi. Marosimni o'tkazish paytida ijro etiladigan qo'shiq va aytimlar marosim folklorini tashkil etadi.

Bahorgi mavsum bilan bog'liq marosimlar. Mavsumiy marosimlar yilning to'rt fasliga oid xalqning yashash va mehnat tarzi bilan aloqadordir. Bahor kirishi bilan dehqon va chorvadorning dala ishlari boshlanadi. Dehqon urug'sepishga tayyorgarlik ko'rish, ariqlarni kovlash bilan shug'ullansa, chorvador yaylovlarga ko'chishga tayyorgarlik ko'radi. Dehqon va chorvador turmushidagi barcha og'ir yumushlar ilgari hashar yo'li bilan amalga oshirilgan. Bahorgi mavsumiy marosimlarga «Shox moylar», «Navro'zi olam», «Yomg'ir chaqirish», «Sust xotin» marosimlari kiradi.

Yozgi marosimlar. Kishilarning xo'jalik faoliyatida yoz faslining o'rni alohidadir. Shunga qarab ushbu faslda o'tkaziladigan marosimlar rang-barang bo'lgan. Biroq o'zbek marosim folklorida hozirga qadar atigi bitta janr saqlanib qolgan. Yozgi marosimlar folkloridan faqat shamol to'xtatish bilan bog'liq ayrim janrlar saqlangan. Bular «Choy momo» marosimida ijro etiladigan qo'shiqlardan iborat.

Kuzgi marosimlar folklori. Kuz faslida dehqon yoz bo'yi qilingan mehnatining samarasini yig'ishtirib oladi, chorvador esa qishlovga yem-hashak, ozuqa tayyorlaydi. Kuzgi marosimlarga «Oblo baraka», «Shamol chaqirish», «Mirhaydar bobo», «Galagov», «Xo'p mayda» marosim qo'shiqlari kiradi.

Qishki marosimlar folklori. O'zbek xalq folklorida qishki marosimlardan faqatgina «Gap-gashtak» va «Yas-sun» marosimlarga saqlanib qolgan. «Gap-gashtak» marosimi erkaklar tomonidan mahalladagi choyxona yoki biror xonadonda o'tkaziladi. «Yas-sun» marosimi asosan ko'chmanchi chorvadorlar o'rtasida qimizxo'rlik marosimi sifatida yuzaga kelgan bo'lib, uning ma'nosi davrada o'tirish qoidalarini demakdir.

Qo'shiqlar. Qo'shiq-turkiy qo'shmoq fe'lining o'zagidan yasalgan bo'lib, misraga misrani qo'shib kuylash, aytish ma'nolarini angalatadi. Qo'shiqlar xalq ma'naviyatining qudratini, xalq irodasining bukilmasligini ifodalab, kishilarni ruhan tetiklikka, jasoratga, mehnatsevarlik va elparvarlikka, vatanparvarlik va do'stlikka, sevgiga sadoqatga chorlaydi. Qo'shiqda ishq-muhabbat kuylansa, bunday qo'shiqlar «lirik qo'shiqlar» deb ataladi.

Xalq og'zaki ijodida musiqa termalaridan tuzilgan folklor qo'shiqlarini ta'riflab o'tamiz.

«Halinchak» qo'shig'i

Qadimdan qizlar, yosh kelinchaklar bog'dagi katta daraxtlar shoxiga halinchak ilib, to'planishib, kelinchakni uchirib, shu asnoda qo'shiq kuylashib, qo'shiqda dard va xursandchiliklarini bayon etganar

«Lolajon» qo'shig'i

Qizlar bahorda dalalalarga chiqib lola qizg'aldoq sayli o'tkazganlar. Qo'shiqda qizlar o'zini lolaga qiyoslab kuylaydilar va raqslar ijro etadilar

«Hado'rsi» qo'shig'i

Qo'shiq uzumni ezib, suvini ajratib olish va undan shinni tayyorlash jarayoniga bag'ishlanadi. Bu marosim bilan asosan xotin-qizlar shug'ullanganlar. Shuning uchun so'zlarda tokning tanasini bellariga, novdasini bilaklariga bezaganlar.

«Hay yor-yor qo'shig'i»

Qo'shiqni qadimda asosan erkaklar bazm uyushtirib jo'r bo'lib, qarsak chalib kuylaganlar, har kupletini boshqa-boshqalar kuylab, naqoratini jo'r bo'lib ijro etganlar.

«Ho'p mayda» qo'shig'i

Galagov qo'shiqlari turkumidan, g'allani o'rib olib, xirmon qilib, ho'kizlarni bir-biriga tamg'ab somonni yanchiganlar. Uzoq va zerikarli ishda albatta qo'shiq xirgoyi qilganlar. Maydayo qo'shig'i shu mehnat marosimi tufayli yaratilgan.

«Lolachaga ishim bor» qo'shig'i

Erkaklar hazil mutoiba qo'shig'i. To'y marosimida ulfatlar eng bo'yi past do'stlarini o'rta olib, atrofida qarsak chalib qo'shiq kuylaganlar. O'rta kichkina tizzalab o'tirib raqsga tushgan.

Qarsak – qadimda o'zbek va tojik xalqlari orasida keng tarqalgan qo'shiq janri va erkaklarning davra o'yin qo'shig'i hisoblanadi. Samarqand, Buxoro, Surxondaryo, Qashqadaryo viloyatlarida, ayniqsa, mashhur. She'r matnlari sifatida turli mavzudagi xalq so'zlari va she'riyati qo'llanadi (to'rtliklardan iborat). Kuylari sodda, kichik diapazonli, boshlang'ich ohang orqali rivojlanadi.

To'garak mashg'ulotlarida ta'kidlab o'tilgan mavzulardagi qo'shiqlar ta'limni milliy mazmunini boyitish, o'aib kelayotgan yoshlarni xalq musiqasini o'rganish orqali ularni xalq urf-odatlarini, an'analari va milliy, ma'naviy qadriyatlariga muhabbat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Karimova D.A. Musiqa to'garaklarini tashkil etish. –T.: "Navro'z", 2008.– 108-b.
- 2.Baratov Sh.R. O'quvchi shaxsini o'rganish usullari. –T.: "O'qituvchi", 1995. – 86-b.
- 3.Hamrayeva U.Sh. Musiqa to'garaklarini tashkil etish. – Samarqand, "Fan bulog'i", 2023. – 45-b.
4. Anorov T.N. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa to'garaklarini tashkil etish metodikasi. – Surxandaryo, 2021.